

DAINA
GRŪBE
VIENĪGIE

821.174-31
Gr 823

Darbs tapis ar AKKA/LAA atbalstu

Vitas Lēnertes vāka dizains

Vāka noformējumam izmantotas fotogrāfijas
no www.zudusilatvija.lv un Voldemāra Eihenbauma arhīva.

Daina Grūbe

VIENĪGIE

Apgāda vadītāja *Vija Kilbloka*
Projekta vadītāja *Bārbala Simsons*
Redaktore *Anda Ogrīņa*
Korektore *Evija Stikute*
Mākslinieciskā redaktore *Inguna Kļava Švanka*

Apgāds Zvaigzne ABC, SIA, K. Valdemāra ielā 6,
Rīgā, LV-1010. Red. nr. L-4169.
Jelgavas tipogrāfija

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana
vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums.
Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā.

© Daina Grūbe, 2021

© Literārā apdare, izdevums latviešu valodā, mākslinieciskais noformējums,
Apgāds Zvaigzne ABC, 2021
ISBN 978-9934-0-9519-1

Jaunjelgavai un jaunjelgaviešiem

TAGAD...

2016

Jurģi man iegadījās vairāk nekā mēnesi pirms Jura dienas, un, kad marta sākuma sals bija saviem ledus zirgiem mazliet atlaidis grožus un vairums mantu no kastēm un maisiem pārcēlušās uz pastāvīgu (jācer) dzīvi plauktos un skapjos, spēru vēsturiskos pirmos soļus ārpusē, lai sāktu iepazīt savu jauno dzīvesvietu.

Kā mani sagaidīs šī ilgi meklētā un izmeklētā Sēlijas mazpilsēta, kura līdz šim man bijusi gandrīz pilnīgi sveša? Vai tā pieņems mani kā dzīvē ilgi maldījušos meitu, kura beidzot atradusi īstās mājas? Un vai es pieņemšu viņu, Vidupi, par savām mājām – vienīgajām īstajām visiem atlikušajiem dzīves gadiem, lai cik man to būtu lemts?

Ar tādām domām vēru sava trešā stāva divistabnieka durvis un devos pasaulē, jo visa mana pasaule tajā ziemas beigu pēcpusdienā bija Vidupes ielas un ieliņas. Vairums – asfaltētas, pāris – joprojām bruģētas, bet citas – tikai sniega novākšanas tehnikas ievilkta gludas, baltas, paplata svītras starp šarmantajiem vecajiem koka namiņiem un prāvākām mūra ēkām, kas šur tur slējās tiem pāri.

Vispirms mani lejup pa kalnu veda iela, kurai līdzās, līkumu līkumus mezdams, skrēja ņiprs strautiņš. Iepriekšējās

nedēļas pamatīgais sals gan bija pamanījies uzvilkt tam vizošu ledus vesti, tomēr aizpogāt to ciet nebija jaudājis, un nu tā tikko atnākušajā atkusnī bija tapusi pavisam vaļīga kā ilgi nēsāts un izļurkājies apģērba gabals.

Lejā mani sagaidīja pilsētiņas galvenā iela, kura atšķirībā no vairuma centrālo transporta maģistrāļu Latvijas mazpilsētās nez kāpēc bija nodēvēta nevis Rīgas, bet gan Jelgavas vārdā. Tātad ne visi ceļi ved uz Rīgu? Hm, varbūt tā ir zīme, ka mans pārdošais dzīves manevrs – izbēgšana no Rīgas – bijis pareizs?

Naski soļoju pa galveno ielu (kura uz Jelgavu jau nu nekādi nevarēja aizvest, bet varbūt tur arī viss sāls), un nez kādēļ man šķita, ka Vidupe mani sagaida, raudzīdamās pretī ar savām daudzajām logu acīm: gan spodrām, silti, laipnīgi smaidošām, gan bargākām, blāvākām – tām ēkām, kam gadu desmiti vai pat simti pierē ievilkuši un ļaudis nav papūlējušies izlīdzināt raupjas grumbas.

Lūk, pati pirmā ielas labajā pusē mani sagaidīja jaunā, gaišā ietērpā uzcirtusies māju dāma labākajos gados, kuras spožās acis, šķiet, ar interesi un ziņkāri noraudzījās uz mani, jaunatnācēju. Kas es tāda, no kurienes un kāpēc te uzradusies? Uz pirmajiem diviem jautājumiem atbilde bija skaidra, bet uz trešo laikam tobrīd īsti nevarēju atbildēt arī es pati. Varbūt tikai laiks sniegs atbildi uz jautājumu, kāpēc biju nonākusi tieši šeit, Vidupē.

Turpat netālu ielas otrā pusē – greiza, pelēkbrūna vecenīte; logiem priekšā aizsistie dēļi to padarījuši gluži aklu.

Prāvajai sensenajai sarkano ķieģeļu ēkai pāris logu bija atguvuši gaišumu, bet pārējie iztika, kā nu varēja, tomēr

par dzīvi, šķiet, nesūdzējās, jo lielajai divstāvu mūra ēkai kaimiņos klājās vēl ļaunāk – acīs pilnīgs tukšums, un tam priekšā, kā rādījās, jau pasen aizvilkti melni plēves plīvuri.

Toties tie tur aizrestotie, zemie logi droši vien vēl pavisam nesen bija sargājuši dažādas tirgojamas lietas; kā liecina uzraksti, dažs gaļu vai pārtiku vispār, bet viens otrs rūpniecības preces vai pat grāmatas.

Ielas kreisajā pusē gluži netālu cits no cita mani ar nopietnu, bet ne uzstājīgu skatienu sagaidīja trīs dažādi dievnami, kā atstādami izvēli manā ziņā.

Labajā pusē pašā centrā visgaišākās, aicinošākās logu acis mirdzināja pilsētas bibliotēka, kas līdz ar kultūras namu bija iekārtota vienā no pilsētiņas lielākajiem mūra namiem. Jutu, ka būšu aiz tām laipni gaidīta, tomēr šoreiz vēl durvis nevēru.

Otrs tikpat liels nams pirmajam līdzās izskatījās gandrīz neapdzīvots – tikai viens pirmā stāva logs vēl glabāja paplukuša aizkara “rotājumu”. Taču kaut kas mani vilka šim namam tuvāk – ļoti gribējās uzzināt tā vēsturi.

Tomēr mans mērķis šajā marta pēcpusdienā bija cits, un es turpināju mērot ielu, kura, par spīti savām pretīšķībām, intriģēja mani arvien vairāk.

Lūk, arī pāris dzīvu bodišu ielas kreisajā pusē. Vienai no tām pretī – divas sirmas ēku māsiņas, no kurām vienai jau bija izdevies atgūt savu jaunības spožumu, bet otra (kā vēlāk uzzināju) savu laimes stundu vēl tikai gaidīja.

Aši pasteidzos garām ēkai ar šķībiem aizkariem un ieplīsušu rūti, jo tā manām acīm nešķita pārāk viesmīlīga, un tad ieraudzīju kāda mitekļa logos... kurpes. Varbūt par godu sensenām dzimtas tradīcijām, kas likušas dēlu dēliem nodarboties ar kurpnieka amatu? – man iešāvās prātā.

Nākamās mājas sienas laiks bija izraibinājis dzeltenīgi pelēkiem rakstiem, bet acis raudzījās pretī laipnas.

Blakusnams savu seno noslēpumu neslēpa: virs durvīm bija saglabājies neskaidrs, tomēr joprojām salasāms uzraksts: APĢĒRBU UN MANUFAKTŪRAS TIRGOTAVA. Kādi ļaudis tur mitinājās tagad? Vai to dzīslās ritēja seno tirgotāju asinis? Cerēju, ka drīz vien to uzzināšu – tiklīdz Vidupē būšu kļuvusi kaut nedaudz savējā.

Tūliņ arī ieraudzīju baltu divstāvu “ķieģeļnicu”, kuras vecums, šķiet, varēja būt mērojams ar aptuveni tādu pašu gadskaitli kā mans līdzšinējais mūžs, tomēr šīs ēkas acis raudzījās pretī dzīvas un možas. Ļoti gribējās ticēt, ka tādas vēl ilgi būs arī manējās.

Nelielajam namiņam, kam nesen bija piešķirts jauks, sarkanbrūns veidols, acis tomēr šķīta skumjas, jo ar prieku raudzīties pasaulē traucēja glīti, tomēr smagnēji režģi. Šķīta, ka namiņš cenšas ar mani sasveicināties, taču skaistiens palika sevī vērsts.

Un atkal aklās mājas... Pa vidu neredzīgajām acīm joprojām pa kādai dzīvai.

Turpat netālu vecā koka ietvarā uz puķaina aizkara fona man smaidīja balts lācītis. Cik sirsnīga sagaidīšana!

Otrpus ielai kādā mājoklī, šķiet, joprojām svinēja Ziemassvētkus, jo vienu logu vēl arvien noēnoja spožu rotājumu virtenes. Pašas rūtis gan nebūt tik spožas nelikās.

Nākamās ēkas logi laikam vēl īsti nejutās piederīgi savam mājoklim, jo nebija pat paspējuši zaudēt sava darinātāja piederības zīmes. Cerēju, ka drīz tie iejutīsies jaunajā vietā. Tāpat kā es.

Bet tai tur prāvajai ēkai acu likās par maz, lai gan divos stāvos saskaitīju veselas desmit. Tomēr uz platās,

masīvās sienas tās izskatījās pārlietu šauras, redzeslauku ierobežojošas.

Baltā, augstā ēka tai līdzās savukārt, šķiet, raudzījās man pāri un garām. Tās priekšā es jutos pavisam sīka un nenozīmīga.

Otrā pusē lieli vārti ar “auseklišiem” veda uz nekurieni...

Bet mani ceļš vedināja atpakaļ kalnup – uz manu jauno māju pusi.

Sperot soli pa solim augšup kalnā, domas bija pārpilnas ar tikko gūtajiem iespaidiem. Vispārpieejamā interneta informācija bija devusi man iespēju šo to uzzināt par pilsētiņas vēsturi, un es nevilšus iztēlojos, kāda dzīvība tur, Jelgavas ielā, mutuļoja ilgi “pirms manas ēras”. Neskaitāmas bodītes, vairākas kafejnīcas, amatnieku darbnīcas, piestātnes, dzirnavas... Vidupe izsenis bijusi pazīstama kā tirgotāju pilsēta. Lai arī ziedu laiki sen garām, redzēju, ka pilsētiņa sāk atdzimt. Varbūt arī man izdosies dot savu, kaut pavisam nelielu artavu tās jaunajā augšupceļā? Varbūt tieši tāpēc liktenis bija atvedis mani uz šejieni?

Jutu, ka sirdī sāk ielīt siltums pret šo šarmanto svešinieci (vēl pagaidām) ar tās noslēpumaino pagātņi un aicinošo šodienu.

Tā prātojot, gluži nevilšus biju nonākusi līdz krustojumam, kur, pagriežoties pa labi, iela vedīs mani mājup. Spēru jau soli šajā virzienā, bet tad spēji apstājos. Kur gan man jāsteidzas? Iemetusi skatienu rokaspuļkstenī, secināju, ka līdz krēslai atlikušas vēl pāris stundas.

Pagātnes vilinājums bija spēcīgāks par šodienas darbiem un darīšanām – Vidupes vēsture bija ievilkusi mani sevī. Tad kāpēc nepabūt kopā ar to vēl kādu brīdi?

Bet kur gan pagātne liecina par sevi izteiksmīgāk nekā kapos? Pēc kartes biju izpētījusi, ka tie atrodas nepilnu kilometru tālāk pa šo pašu ielu, tāpēc atsaucu pāris sāņus paspertos soļus atpakaļ un sparīgi turpināju gaitu augšup.

Kreisajā pusē skatienu vēl piesaistīja liels skurstenis, no kura taisni debesīs cēlās pelēkbalti tvaika mutuļi – tieši tādi paši kā nedaudzie mākoņi skaidrajās marta bezvēja debesīs. “Tad re, kur ražo mākoņus!” man ienāca prātā smaidpilna doma.

Un tad jau es tuvojos vidupiešu pēdējās mājvietas pelēkajam mūrim. Iegāju pa galvenajiem vārtiem, un kājas tūliņ gandrīz līdz ceļiem iegrimta neskartajā sniega klājumā, ko pēdējo dienu košā saule bija padarījusi visai čaganu. Jā, ziema šogad ar sniegu nebija skopojusies, un šeit, kapos, sniega novākšanas tehnikai, protams, nekas nebija meklējams, jo no šīs saules aizgājušo ļaužu mieru ziemā traucēt nav pieņemts.

Tomēr, ja reiz biju atnākusi, neatkāpos no sava mērķa un apņēmos atsiet vaļā vēl vienu stūrīti no noslēpumainā, daudzkrāsainā lakata, ko sauc par Vidupes vēsturi. Augstu cilādama kājas, soli pēc soļa cīnījos uz priekšu pa galveno eju, pamezdam skatienu te uz vienu, te otru pusi, pētot vārdus un gadskaitļus. Pabrīnījos, uz kapu pieminekļiem ieraudzījusi uzrakstus ne vien latviešu un krievu, bet arī vācu un poļu valodā. Pat vēl no pagājušā gadsimta astoņdesmitajiem gadiem.

Nonākusi uzkalnītē, uz mirkli apstājos, lai apsvērtu, vai negriezties atpakaļ, jo zābaki jau bija pilni ar valgo baltumu. Tomēr virsroku ņēma ziņkārība – kas gan ir tur, aiz kalniņa? Vai kapi jau beidzas? Vai tālāk plešas tāds pats vēl baltās sniega segās tīts, aromātisks priežu mežiņš, kāds kapsētu ietver no abām malām?

Ar pūlēm brizdama pa pamatīgo, lai arī izkurtējušo sniega slāni, beidzot nonācu pašā augstākajā punktā un... paliku stāvam ieplestu muti. Jo uzkalniņa otrās puses nogāzē manam skatienam pavērās nekad neredzēta aina, kādu nebiju spējusi pat iztēloties.

Jā, es biju lasījusi, ka senajā tirgotāju miestīņā Vidupē agrāk dzīvojuši un darbojušies liels skaits ebreju, biju dzirdējusi arī par šejienes ebreju kapiem, tikai nezināju, kur tie atrodas. Tomēr ieraudzīt savām acīm tik neaptveramu daudzumu šo vertikāli un horizontāli novietoto kapakmeņu ar man absolūti nepazīstamām un nesaprotamām rakstu zīmēm – tas manām jau vairāk nekā piecdesmit gadus šo pasauli vērojušajām acīm bija kaut kas nepieredzēts.

Aizmirsās slāpās kājas un uz vienas auss sašļukusi cepure. Aizmirsās vēl neizkrāmētās grāmatu kastes un neizvāritā vakariņu zupa. Krietnu brīdi stāvēju uz vietas kā sastingusi, bezcerīgi pūlēdamās ietvert skatienā plašo kapulauku, kas pletās otrpus uzkalnam.

Es neko nezināju par cilvēkiem, kas še atdusējās; es nesapratu šo tautu, un līdz šim man nekad nebija radusies vēlme iedziļināties tās dzīvesveidā. Taču, stāvot te, Vidupes kapu pašā augstākajā vietā, nojautu, ka aina, ko šajā mirklī redzēju savu acu priekšā, vēl ilgi neliks man mieru, liekot domāt un spriest, klausīties, lasīt un izzināt.

Un tad jau kājas pašas nesa mani lejup, apstādinot vai pie katras apbedījuma vietas, lai gan no daudzajiem uzrakstiem, kas vairāk vai mazāk padzisuši vīdēja uz akmeņiem, izlasīt spēju vien pavisam nedaudzus, kas bija tapuši krievu valodā.

Kad jau biju nokāpusi lejā no uzkalniņa, priekšā pavērās neliels, ar pelēku mūri iežogots laukumiņš. Piegājusi

klāt, redzēju uzrakstu trijās valodās (angļu un latviešu valodā, kā arī jidišā): “Vairāk nekā 500 Vidupes ebreju nogalināti 1941. gada augustā.” Apakšā piebilde: “Memoriāls atjaunots 2003. gadā.”

Brīdi paliku stāvam pie vārtiem pilnīgā klusumā. Tad tuvīnās priedes zarā ielidoja kāds prāvāks putns, notraušot no zara man tieši uz galvas krietnu klēpi čaganā sniega.

Attapusies sāku soļot atpakaļ, taču ne vairs pa centrālo eju, bet gar malu, ārpus kapsētas žoga. Un tur ieraudzīju vēl ko pārsteidzošu – senās kapličas vietu ar saglabājušos mūra fragmentu, pie kura piestiprināta plāksne ar uzrakstu:

Vidupes ebreju kapsēta

1802–1941

Lakoniski un skarbi. Jo pēc 1941. gada tajā vienkārši vairs nebija, ko glabāt... Kopš paša deviņpadsmitā gadsimta sākuma bija, bet tad pēkšņi vairs ne.

Bet paga, paga... Gluži līdzās memoriāla žogam taču redzēju divas kapavietas, kur uz piemiņas akmens cauri sniega kārtiņai pavīdēja gadskaitlis **1977**.

Devos atpakaļ un, notraukusi sniegu, pārliecinājos: jā, tur uz kapakmens skaidrā latviešu valodā rakstīts:

Dāvids Fišers

1922–1977

Roza Fišere

1920–1977

Kā gan šie cilvēki izdzīvoja liktenīgajā četrdesmit pirmajā?

Vienīgie.

Vai slēpās tepat, Vidupē, vai arī 1977. gadā viņu mirstīgās atliekas tika atvestas šurp, uz senču dzimteni, no citurienes, kazi, pat no citas valsts?

Piepeši pār muguru pārskrēja spējš drebulis, un es atapos, ka esmu pa kapiem grozījies jau vairāk nekā stundu – ar visām savām slapjajām kājām un ne mazāk slapjo apkakli. Strauji pielikusi soli, steidzos mājās, kuras sasniedzu, kad saule jau bija nogrimusi aiz koku galotnēm un tikai pēdējais staru atspulgs sniegotajā pasaulē ļāva apkārtnēi vēl saglabāt mazliet gaišuma.

Tikusi mājās, tas ir, savā jaunajā dzīvoklī, kuru kā mājas vēl izjutu tikai daļēji, nometu zābakus turpat pie durvīm un steidzu vārīt kliņģerīšu tēju, jo tā šādos brīžos vislabāk līdz manam jutīgajam kaklam. Nu tikai īsti manīju, cik nosalusi un izmirkusi biju. Tomēr pēdējo stundu iespaidi nezuda, un jautājumi prātā auga kā sēnes pēc lietus. Tāpēc, tiklīdz biju izstrēbusi krūzi karstā dzēriena, piekožot klāt rupjmaizi ar medu, un kaut cik atguvusi siltumu kaulos, nolēmu zvanīt kaimiņienei – skolotājai Inesei, ar kuru biju paspējusi ne tik vien gana labi sapazīties, bet arī jau pāriet uz draudzīgo “tu”. Un kālab gan ne, ja abas bijām gandrīz viena vecuma un mūsu sarunas abpusēji šķita interesantas? Zināju, ka Inese ir daudz pētījusi *mūsu* pilsētiņas vēsturi un savākusi bagātīgu fotogrāfiju un citu materiālu klāstu. Tad pie kura cita gan lai vēršos šeit, Vidupē, kur tik un tā vēl pazinu vien dažus cilvēkus?

Ielūkojusies laikrādī – nupat bija beigusies tikai astotā vakara stunda –, nospriedu, ka vēl nav nepieklājīgi nospiest dažus telefona taustiņus un pārmiņ nedaudzus vārdus.

Nedaudzus... ha!

Izdzirdējusi mana stāsta īso versiju, Inese tūliņ pat acināja ciemos parunāties. Turklāt viņai esot arī kāds malks dzēriena, kas stiprāks un sildošāks par manu tēju. Es gan pieklājības pēc mirkli saminstinājos – taču vien pāris nedēļu bijām pazīstamas, nez vai ir glīti pavēlā vakara stundā doties ciemos? Tomēr pati degu nepacietībā uzdod kaimiņienei visus tos jautājumus, kas nedeva man mieru kopš šīsdienas pastaigas.

Un tad jau mēs abas ar Inesi sēdējām viņas nelielajā, bet omulīgajā viesistabā ar konjaka glāzēm rokās (izrādījās, ka Inesei ir tieši mans iecienītais piecvaigžņu “Ararats”). Mana stāsta pilnais variants izvērtās gandrīz uz stundu, bet Inese pacietīgi un, šķiet, visai ieinteresēti klausījās.

Pēc tam sākās jautājumu un atbilžu vakars, kur jautājumu daļa, protams, bija manā ziņā, bet Inese centās atbildēt uz tik daudziem no tiem, cik vien spēja. Es uzzināju daudz ko par traģisko ebreju kopienas galu 1941. gada augustā, par vairāku Jelgavas ielas namu vēsturi un par vēl senākiem laikiem un notikumiem iz Vidupes vēstures. Taču pats galvenais jautājums palika neatbildēts. Arī Inese nezināja, kā un kāpēc no visas Vidupes ebreju kopienas kara laikā un vēl vismaz līdz 1977. gadam izdevās izdzīvot vienai vienīgai ģimenei. Viņai arī nebija atbildes uz jautājumu, vai Vidupē joprojām mitinās kāds no Fišeru pēctečiem.

Kad konjaka glāzes, lai cik lēni malkotas, beidzot bija iztukšotas un oranžā svece uz galda gandrīz izdegusi, abas attapāmies, ka laika rādītāji jau tuvojas pusnaktij.

Steigšus slējos kājās un ar atvainošanās un pateicības vārdiem jau steidzos uz durvīm, kad Inese mani apturēja.

– Pag, es zinu, ar ko tev vajadzētu parunāt. Mājas otrā galā dzīvo mūsu Veltiņa, kā visi viņu sauc. Velta Vizbule. Viņai gan jau pāri par deviņdesmit, kājas vairs lāgā neklauša un acis švakas, bet galva skaidra, un tālaika notikumus viņa varētu atcerēties, jo, cik man zināms, visu mūžu ir nodzīvojusi tepat, Vidupē.

Vēlreiz pateikusies un atvadījusies, skrēju augšā uz savu dzīvokli un steigšus devos pie miera, taču šīsdienas iespaidi un Ineses stāstītais no prāta neizgāja, liekot vēl krietnu laiku grozīties pa gultu un domās dzīvot Vidupes pagātnē. Kad beidzot laidos miegā, pēdējā doma, kas skāra manu apziņu, bija šāda: Veltas kundzi es noteikti uzmeklēšu.

Ar nepacietību gaidīju sestdienu, jo pie sveša cilvēka, turklāt krietni cienījamu vecumu sasnieguša, neklājas iet viesos tik vēlā vakara stundā, kādā man parasti izdevās pārbraukt no darba, kurš līdz ar mani nebija mainījis dislokācijas vietu, tāpēc joprojām atradās Rīgā.

Kad agrīnā sestdienas pēcpusdienā vēru otra mājas gala kāpņu telpas durvis, manī iekšā rosījās kaut kāda nemierīga kņudoņa. Par ko? Kāpēc? Kas man būtu ko baidīties no deviņdesmit trīs gadus vecas sirmgalves? Taču varbūt tās bija nevis bailes, bet gan liela pietāte pret viņas cienījamu vecumu? Vai vienkārši bažas, kā risināsies saruna ar pilnīgi citas paaudzes cilvēku un vai sirmā kundze vispār piekritīs ar mani runāt. Lai gan – nekā dziļi personiski tas viņu nevarētu skart, jo Velta Vizbule jau nu nepavisam nevarēja būt ebreju ģimenes pārstāve. Droši vien tikai attāla līdzgaitniece, kam izdevies nodzīvot tik garu mūžu, ka atmiņa glabā pat tālā pirmskara laika notikumus.

Bet kam gan viņai tas vajadzīgs – uzjundīt tik senas atmiņas?

Un kam tas vajadzīgs man? Kāpēc kopš nesenās pastaigas tas man bija kļuvis tik svarīgi?

Tajā īsajā brīdī, kamēr uzkāpu uz blakus kāpņu telpas otro stāvu un nonācu pie astoņpadsmitā dzīvokļa durvīm, ne uz vienu no šiem jautājumiem atbildi, protams, neguvu. Un tad jau, saņēmusi dūšu, nospiedu veco zvana pogu.

Pēc mirkļa iekšā atskanēja lēni soļi, un es pacietīgi gaidīju, kamēr tie atšļūc līdz durvīm. Tad īss atslēgas klikšķis, durvis atvērās, un manā priekšā nostājās nedaudz apaļīga maza auguma kundzīte. Īsie, paplānie matiņi, šķiet, nesen apgriezti, jo uz galvvirsas nepaklausīgi slējās gaisā. Mugurā melns bruncis un gaišbrūna blūzīte. Drēbes izskatījās svaigi izmazgātas un arī gludinātas, tikai vājās acis acīmredzot nebija ļāvušas šo darbu paveikt tik akurāti, kā viņa pati būtu vēlējusies. Vismaz tāds iespaids man radās, pirmoreiz sastopot mūsu (tiešām arī manējās!) mājas vecāko iedzīvotāju.

Brīdi abas tā stāvējām un noraudzījāmies viena otras svešajos vaibstos. Taču jau pēc mirkļa, kad biju stādījusi priekšā un īsi izklāstījusi sava nācienu iemeslu, man nez kāpēc sāka likties, ka tie nemaz tik sveši nav. Jo no vecajām, pusneredzīgajām acīm un sveicienam sniegtās siltās rokas staroja tāda sirsnība, ka mani vēl tikko kāpņu telpā apņēmušās bažas pagaisa kā nebijušas.

Veltas kundze aicināja istabā un atvainojās par nekārtību, kas tur it kā valdot, jo ciemiņu neesot gaidījusi. Es gan pie labākās gribas nekādu nekārtību nespēju ieraudzīt. Nu, groziņš ar adīkli uz apaļā viesistabas galda (acīmredzot vecie pirksti paši zinājās veikt šo visu mūžu darīto

darbu, kaut arī acis tiem vairs nekāds dižais palīgs nebija), uz dīvāna gala uzmests plecu lakats – vai tā būtu tā nekārtība?

Taču, kad Veltas kundze sāka lēnītēm rosīties pa istabu, meklējama kafijas tasītes un... jā, tamborētu, baltu galdautu, es sapratu, ka tieši tā viņa no sendienām radusi uzņemt viesus. Un tas šo sirmgalvi uzreiz padarīja manai sirdij tuvāku, jo arī es piederēju pie cilvēkiem, kas necieš nevīžību vai pat vienkārši dažādus nesmukumus. Pati esmu sev daudzkārt pārmetusi sīkumainību, bet nu nespēju es ēst pie virtuves letes, kas nobārstīta ar drupačām, vai strādāt pie rakstāmgalda, kur katra lieta neatradās savā vietā.

Redzējama, ka pārvietošanās Veltas kundzei nenākas viegli, pieteicos palīgā, bet viņa aši attrauca: “Nē, nē, es pati. Zinu tak, kur kas stāv. Un jākustas jau ir. Nekustēs, tad ātri var iegult un vairs necelties. Un ko tad darīšu – es tak viena dzīvoju. Bet jūs, meitiņ, pasēdiet, parunājieties ar mani. Bieži jau man tie ciemiņi vairs nenāk.”

Un atkal sirdī ielija silts vilnis – tik sen neviens nebija mani nosaucis par meitiņu. Pašas māmuļa taču jau vairāk nekā desmit gadus viņā saulē. Un bija tik patīkami reiz atkal justies kā “jaunajai” paaudzei.

Nu labi, kad tā, tad tā. Veltas kundze palēnām rosījās, bet es sēdēju un izvaicāju viņu par tagadējo dzīvi, pie pagātnes vēl neuzdrošinādamās ķerties.

Tikai tad, kad puķainajās tasītēs jau smaržoja kafija un mums abām bija pirkstos pa cepumam, uzdrīkstējos uzdot pašu galveno jautājumu: – Sakiet, lūdzu, vai jūs pirms kara vai varbūt pēc tam pazināt ebreju Fišeru ģimeni?

Vēl nebiju izteikusi šo teikumu līdz galam, kad jau nožēloju... Nožēloju, ka uzdevu jautājumu, nožēloju, ka

nācu šurp, nožēloju, ka vispār aizgāju uz tiem kapiem un tagad mani nez kāpēc vairs nelaiž vaļā doma par tiem vienīgajiem... izdzīvojušajiem.

Jo Veltas kundze tik ļoti satrūkās, ka viss viņas vairāk nekā deviņdesmit gadus krātais dzīves smagums, šķiet, uzgūla pleciem ar divkāršu grūtumu; vēl pirms mirkļa tik laipnajās acīs parādījās bezgala dziļas sāpes un pat tāda kā niknuma uguntiņa (droši vien uz mani – par to, ka esmu viņai šo ciešanu brīdi sagādājusi), un rokas, kas tikko vēl gluži stingri turēja prāvo, puķaino kafijkannu, sāka nevaldāmi drebēt.

Kafijas tasīte, par laimi, šajā brīdī stāvēja uz galda, bet kreisajā rokā saņemtais cepums iekrita sirmgalvei klēpī. Viņa cieši saņēma vienu roku ar otru, lai tās savaldītu, bet diez ko labi tas neizdevās.

Tad Veltas kundze dziļi nopūtās, nolika plaukstas uz galda, un vaibsti palēnām noskaidrojās – it kā viņa ar varu liktu sev saņemties. (To darīt – piespiest sevi saņemties – viņai garajā mūžā droši vien bija nācies gana bieži, es ieprātojos.) Vecā kundze nolika cepumu uz apakštasītes malas, notrauca no klēpja drupačas un pacēla acis uz mani.

Zem šī skatiena man uzreiz sāka svilt vaigi kā jaunai meičai, kuru glīts puisis ballē pirmoreiz uzlūdzis uz deju. Tikai šoreiz manam sarkumam par pamatu nebija vis tīkams satraukums, bet gan svelošā vainas apziņa. Ar kādām tiesībām es, vēl tikai par kripatu vidupiete, nācu te nez ko prašņāt un atļāvos šādi satraukt veco kundzi? Ja nu viņai kļūst slikti, ja nu vecumvecā sirsniņa neiztur... Tad es nekad vairs netikšu vaļā no vainas apziņas. Un Vidupe mani nekad neuzlūkos par savējo.

Taču, kad es jau apjukumā sāku slieties kājās un murmināt kaut kādus atvainošanās vārdus, Veltas kundze ar īsu, bet nepārprotamu, stingru žestu pavēlēja man palikt, kur esmu. Es sēdēju kā nolēmēta, nesaprazdama, ko darīt, ko sacīt. Nu patiesi kā tāds skolas skuķis bargas skolmeistarienes priekšā!

Kamēr es tā sēdēju un klusēju, Veltas kundze, arī ne vārda nebilzdamā, vairākas reizes nolūkoja mani no galvas līdz kājām un atpakaļ. Es sarku un bālēju, līdz beidzot sirmgalve, apņēmīgi palocījusi galvu, stingri noteica: – Nu labi, klausies.

Laikam taču bija novērtējusi mani par uzticības cienīgu personu, ja jau bija ļāvusi palikt un pat sākusi uzrunāt ar “tu”.

Un es klausījos mūžgaro stāstu, kas pilnīgi negaidīti pārvērtīs arī manu dzīvi.

– Toreiz, trīsdesmit devītā gada pavasarī, man tikko bija apritējuši pilni septiņpadsmit, un es nu jutos dikti liela un pieaugusi. Vēl jo vairāk tamdēļ, ka ģimenē biju vecākais bērns, turklāt ar lielu gadu pārsvaru, jo abi brāļuki vēl bija pavisam mazi – vien septiņus un trīs gadus veci...